

Granice prawa do wolności

The limits of the right to freedom

Sandra Gontarek, Uniwersytet Marii Curie- Skłodowskiej w Lublinie

Typ artykułu: artykuł przeglądowy.

Źródło finansowania badań i artykułu: środki własne Autorki.

Cytowanie: Gontarek S., (2018) *Granice prawa do wolności*, „Rynek-Społeczeństwo-Kultura” nr specjalny (31)/2018, s. 36-40, <https://kwartalnikrsk.pl/Artykuły/RSK-Specjalny-2018/RSK-Specjalny-2018-Gontarek-Granice-prawa-do-wolnosci.pdf>

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest ukazanie prawa człowieka do wolności. W dzisiejszych czasach jest ono naturalnym uprawnieniem jednostki, a społeczeństwo bez wątplenia określić można mianem *Populus Libertatis*. Człowiek żyjący w XXI wieku wydaje się żyć bez żadnych barier, limitów. Należy jednak zauważyć, że wolność od zawsze podlegała i nadal będzie podlegać ograniczeniom. Dlatego zasadnym jest rozważenie kwestii możliwości i powodów jej redukcji. W imię jakich wyższych celów i w jaki sposób może ona być limitowana. W doktrynie przeważający pogląd głosi, iż granicę wolności jednostki stanowi prawo drugiego człowieka. Jednostka jest wolna, dopóki realizuje siebie, nie zakłócając możliwości rozwoju innych. Poszanowanie ich praw stanowi podstawę i gwarancję tolerancyjnego i nowoczesnego państwa. W celu uniknięcia chaosu wolność jednostki musiała zostać ograniczona, co stało się za sprawą uchwalenia prawa. Stanowi ono minimum ochrony, gwarancję poszanowania praw jednostki. Zgodnie ze słowami A. Frycza Modrzewskiego: „bez praw nie może być prawdziwej wolności”.

Słowa kluczowe: wolność, prawa człowieka, społeczeństwo, człowiek.

The purpose of the article is to show the human right to freedom. It is a natural human need. It should be noted that freedom has never been and will not be an absolute value. It is therefore reasonable to consider the question of the possibility of limiting it. In the name of what goals and how it can be limited. In the doctrine, the prevailing view is that the limit of individual freedom is the right of another human being. Respect for the rights of others is the basis and guarantee of a tolerant and modern community. In order to avoid chaos, the individual's freedom had to be limited. This was due to the adoption of the law. It is a minimum of protection, a guarantee of respect for individual rights. In accordance with the words of Andrzej Frycz Modrzewski: “without rights there can be no real freedom”.

Keywords: freedom, human rights, society, human.

ABSTRACT

Wstęp

Współczesny świat, nowoczesne technologie, łatwiejszy dostęp do środków komunikacji sprawiły, że wiele pojęć nabrało nowego charakteru. Zjawisko to zrodziło też potrzebę dyskusji nad nowym znaczeniem słów. Zmiany, jakie zachodzą w społeczeństwie, są pretekstem także do rozważań nad rozumieniem często abstrakcyjnie ujmowanego pojęcia, jakim jest wolność. Wolność od początków ludzkości jest jedną z najważniejszych wartości w życiu człowieka, stanowiła przyczynę wybuchu wojny, czy *spiritus movens* wielu dzieł literackich. Jest niezbędna do prawidłowego rozwoju jednostki, jak i całego społeczeństwa. Zauważyć jednak należy, że coraz rzadziej pojawia się w rozważaniach współczesnego człowieka. Żyjący w XXI wieku przyzwyczaili się do braku ograniczeń. Wolność stanowi dla nich pojęcie z jednej strony abstrakcyjne, z drugiej zaś zupełnie naturalne i nieograniczone. Nie sposób się jednak pogodzić z tą koncepcją całkowitej swobody. Konieczne jest wyznaczenie ram dla wolności jednostki, bez nich istniałaby realna groźba zapanowania chaosu. Potrzebę tę zaspokaja się poprzez ustanowienie prawa, którego głównym i podstawowym zadaniem jest stanie na straży uprawnień jednostki. Prawo stanowi jeden z fundamentów, na którym opiera się współczesne społeczeństwo. Kontroluje, ale jednocześnie wskazuje podstawowe normy, na jakich powinna opierać się nowoczesna, otwarta i tolerancyjna cywilizacja. Trudno dzisiaj wyobrazić sobie rzeczywistość, w której nieuregulowane są uniwersalne, podstawowe dla każdego kwestie. Stwarzają one poczucie

bezpieczeństwa, minimum ochrony wolności, standardu, w jakim funkcjonuje każdy człowiek. Już w okresie renesansu, w XVI wieku Andrzej Frycz Modrzewski pisał, iż bez praw nie może być prawdziwej wolności. Z tego względu konieczne stało się uregulowanie przez prawodawcę praw człowieka, a w nich kwestii ochrony wolności jednostki. Prawa człowieka to pojęcie, które od lat nie zostało jednoznacznie zdefiniowane przez doktrynę, jest wielowymiarowe. Podejmując próbę wyjaśnienia go w najprostszych słowach, opisać je można jako uprawnienie, które przysługuje każdemu człowiekowi, a wynika ono z samego faktu bycia istotą ludzką. To przyrodzone prawa, których żadna władza nie może pozbawić, a nawet sam człowiek nie ma możliwości ich zrzeczenia. Takie rozumienie tego pojęcia znajdziemy w obowiązujących aktach prawnych – Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, w aktach Unii Europejskiej, prawie międzynarodowym, jak również w zachowanych dokumentach historycznych.

Aspekt historyczny

W okresie rozwoju cywilizacji, prawa człowieka, a wśród nich prawo do wolności wielokrotnie ulegało licznym przemianom. Ewolucje społeczne, moralne, ale też ustrojowe doprowadziły do różnorodnych koncepcji wolności człowieka. Już w starożytnej Grecji wykształciła się teoria prawnonaturalna. W jej założeniach każdemu przysługują prawa przyrodzone, których żadna władza pozbawić nie może. Warto tu przywołać koncepcję Arystotelesowskiej sprawiedli-

wości – rozdzielającej i wyrównawczej. Według niej, prawa człowieka należy zaliczyć do sprawiedliwości wyrównawczej – przynależnej każdemu bez względu na stopień jego zasług dla ogółu. W odniesieniu do sprawiedliwości rozdzielającej, rozumiana była jako swego rodzaju równość. „Nie jest to jednak równość w ścisłym sensie, lecz proporcjonalna, którą Stagiryta (przydomek Arystotelesa) nazywa geometryczną. Oznacza to, że każdy powinien otrzymywać udziały proporcjonalne do reprezentowanej przez niego wartości” (Jendrzeczak 2015: 11). Inaczej rozumiano wówczas pojęcie wolności. W koncepcji stoików była to niezależność od własnych uczuć, ambicji, a także emocji. Człowiek według nich był wolny, jeżeli potrafił zapanować nad własnym cierpieniem, pragnieniem miłości czy pożądania. Czasy średniowiecza, to odwołanie się do prawa boskiego. Życie ludzkie miało jeden cel – doprowadzenie do osiągnięcia zbawienia. Prawa jednostki były zgodne z głoszoną nauką Kościoła, gdyż człowiek został stworzony na podobieństwo Boga, a w związku z tym, tak jak stwórcy, należy mu się szacunek. W filozofii głoszonej przez św. Tomasza z Akwinu człowiek obdarzony jest przez Boga wolnością. Do czasu popełnienia przez Ewę i Adama grzechu pierworodnego miał w sobie wpisane poczucie dobra i sprawiedliwości. Z chwilą zerwania owocu z drzewa poznania zatracił je. W tej sytuacji Bóg przekazał ludziom spisane prawa – Dekalog, w którym zawarł podstawowe zasady współżycia w społeczeństwie. Co więcej, w naukach św. Tomasza odnaleźć można odniesienia dotyczące koncepcji państwa. Nowoczesne, jak na ówczesne czasy, poglądy dotyczące polityki, zaczerpnął z teorii Arystotelesowskich. „Twierdził, że pełnię swoich możliwości człowiek może zrealizować tylko w ramach społeczeństwa” (Encyklopedia religii Tom 9, 2001: 311). Naczelne zadanie państwa, jako *bonum commune*, wyznacza prawo naturalne, któremu władca winien być podporządkowany. Poddani mogą go kontrolować, a w razie, gdyby pełnił swoje funkcje w sposób dyktatorski, to mają prawo pozbawić go władzy. Nowożytność stanowiła okres, w którym prawa boskie, naukę Kościoła zaczęto wyraźnie oddzielać od teorii ówczesnych myślicieli. Podjęto próbę zbudowania na nowo porządku świata, w którym jednostka dysponowałaby nieograniczoną swobodą. Funkcjonowanie mechanizmów natury, otaczającego świata, starano się wyjaśnić wyłącznie za pomocą rozumu ludzkiego. W teoriach wybitnych myślicieli ówczesnych czasów – Hugo Grotiusa czy Benedictusa Spinozy społeczeństwo, cały aparat państwowy, gwarantować miały człowiekowi bezpieczeństwo i niczym nieskrępowaną swobodę. W teorii Grotiusa jednostka miała podlegać prawom natury. „W swym najślawniejszym dziele *De iure belli ac pacis* (O prawie wojny i pokoju) zawarł doniosłe tezy dotyczące prawa natury i prawa narodów, będące podwaliną publicznego prawa międzynarodowego” (Wojtyszyn 2007). Do najważniejszych praw natury zaliczał poszanowanie własności drugiego człowieka, odpowiedzialność za wyrządzone przez siebie szkody, dotrzymywanie zawartych umów, a także poddanie się sankcjom karnym w przypadku popełnienia czynu zabronionego. W naturze człowieka najważniejszą rolę odgrywał rozum i popęd społeczny, który zapewniał życie w zorganizowanych i pokojowych stosunkach ze społeczeństwem. Według Spinozy wolność nie może polegać na swobodzie wyboru, lecz uświadomieniu sobie nieuchronności zdarzeń i zaniechaniu buntów przeciwko przeznaczonemu człowiekowi losowi (Encyklopedia religii Tom 9, 2001: 311). W XVII wieku wykształcił się nurt liberalny. W jego myśl państwo, jak i władza po-

stała na mocy umowy społecznej. Zorganizowane, wolne i równe jednostki same zdecydowały o oddaniu części własnych swobód, by stworzyć dla siebie podstawowe gwarancje bezpieczeństwa. Główny myśliciel tego nurtu John Lock twierdził, iż człowiek jako istota rozumna ma za zadanie nie tylko troskę o siebie, lecz powinien być też odpowiedzialny za dobro całego społeczeństwa. Dzięki temu nie tylko uda się zachować wolność każdego, ale też możliwe będzie jej powiększenie. Wolność od przymusu, ucisku, konfliktów zbrojnych nie może mieć miejsca, gdy społeczeństwo, jednostki nie będą w stanie wypracować podstawowych reguł funkcjonowania. Dlatego też za konieczne uważał uchwalenie praw, których przestrzeganie byłoby nie tylko obowiązkiem każdego obywatela, ale też środkiem niezbędnym dla stworzenia bezpiecznej przyszłości dla społeczeństwa. Miało się to stać za sprawą umowy społecznej, która składać się miała z dwóch aktów: *pactum unionis*, na mocy którego powstawało społeczeństwo i *pactum subiectionis*, gdzie zawarta była umowa z rządem (Wojtyszyn 2007: 60). Podobne rozumienie znaczenia wolności w swej teorii zawarł Thomas Hobbes. „Połączył on wątki sofistyczne o doniosłym znaczeniu emocji w naturze ludzkiej ze średniowiecznym prymatem woli nad rozumem” (Wojtyszyn 2007: 54). Człowiek jest bowiem niezależny. Sam decyduje o własnym życiu, może realizować siebie, swoje potrzeby pod jednym warunkiem. Pamiętać musi, że każda istota ludzka jest równa i każdy ma jednakowe szanse na realizację swoich pragnień. W teorii myśliciela, by jednostka mogła realizować własne potrzeby, trzeba wyznaczyć jej granicę. Niezbędne jest to do wspólnego egzystowania grup ludzi, o różnych, często ze sobą sprzecznych, interesach. Bez wyznaczenia jednostce granic, każdy dążyłby jedynie do zaspokojenia własnych pragnień, co często rodziłoby konflikty. Ograniczenie wolności obywatela pozostawiono do regulacji władzy zwierzchniej jako podmiotowi, którego głównym zadaniem jest realizacja interesu ogółu z poszanowaniem praw jednostki. Oświecenie to czasy wybitnych filozofów, do których zaliczyć należy Charlesa de Montesquieu, Jeana Jacques Rousseau i Immanuela Kanta. W okresie tym poszukiwano idealnego modelu ustroju, w którym racje jednostek, ale również potrzeby państwa byłyby kompatybilne. Zrodziła się teoria, według której władza nie opierałaby się na sile, lecz każdy podporządkowałby się jej z własnej woli, będąc przy tym nadal wolny. Wysunięto koncepcję niezbywalnej suwerenności narodu, która stanowić miała źródło wszelkiej władzy. W teorii Kanta, polityka, a także władza musi odnosić się do moralności, podstawowych zasad etyki. Człowiek obdarzony wolnością ma moralne prawo korzystania ze swojej wolności, z poszanowaniem i stanieniem na straży wolności żyjącego obok niego drugiego człowieka. Co więcej, uważał on, że bez wolności sfera wartości traci zupełnie sens (<https://naukowy.blog.polityka.pl/2012/10/02/kant-a-wartosci/> 2019). W swych założeniach filozof podkreślał, że dążyć należy do stworzenia podstaw ochrony człowieka o zasięgu ogólnoświatowym. Dlatego zaliczany jest do twórców nowoczesnego systemu ochrony praw człowieka. Czasy nowożytne obfitują w wielość idei, teorii, które uzasadniałyby rolę wolności człowieka. W filozofii Lorenza von Steina ukształtowała się koncepcja państwa prawnego i społecznego (Chmaj 2008: 20). Zadaniem aparatu państwowego jest wspieranie rozwoju jednostki, gdyż zawsze wiąże się to z rozwojem ogółu społeczeństwa. Dlatego konieczne są działania mające pobudzić, stymulować człowieka do nieustającego dążenia do ewolucji gospodarczej, jak i społecznej. Popularny

pozytywizm prawniczy głosi, że prawa jednostce przysługują nie jako człowiekowi, lecz jako obywatelowi państwa. W teorii państwa prawa władza państwowa, cały aparat biurokratyczny, może działać tylko, gdy jego funkcjonowanie jest spisane, uregulowane w przepisach prawa. Nie można nie wskazać, iż w XX wieku wykształciły się również teorie takie jak narodowy socjalizm, komunizm i faszizm, które bezwzględnie podporządkowały prawa jednostki kategorii narodu, klasy czy Rzeszy. Ideologie te dążyły do integracji społecznej, jednocześnie opierając ją na nienawiści do wyodrębnionej grupy „obcych”, którzy nie pasowali do idealnej wizji świata. W ustanowionym nowym porządku prawnym brakowało poszanowania godności ludzkiej. Pojedyncze jednostki, obdarzone nieograniczoną władzą, próbowały zniszczyć indywidualność człowieka, a na pierwsze miejsce wysunąć własne ambicje. Doprowadziło to do katastrofalnych w skutkach wojen, a w ich efekcie ewolucji pojęcia wolności człowieka i praw jednostki.

Wolność w ujęciu abstrakcyjnym

Zgodnie ze słownikiem PWN wolność można zdefiniować w różny sposób. Wielość znaczeń świadczy o uniwersalizmie tego słowa. Na pierwszym miejscu wolność zdefiniowano w kontekście suwerenności zewnętrznej i wewnętrznej państwa. Następnie według słownikowej definicji jest to możliwość podejmowania decyzji, zgodnych z własną wolą. Wolność rozumiana może być również jako brak osobistego zniewolenia, życie poza zakładem karnym czy wreszcie prawo obywateli, które zostało wyznaczone przez interes narodowy, dobro powszechne i porządek prawny (www.pwn.pl 2019). Przytoczone powyżej definicje świadczą o doniosłym znaczeniu słowa „wolność” w życiu publicznym. Człowiek jako istota obdarzona wolnością ma nieograniczoną możliwość codziennego podejmowania różnych decyzji – jedne są proste, prozaiczne, inne zaś mogą decydować o przyszłości całego społeczeństwa. W zależności od etapu życia, w jakim się znajduje jednostka, podejmowane przez nią wybory będą wiązały się z różnymi konsekwencjami. Małe dziecko za nieposłuszeństwo wobec rodziców może otrzymać zakaz oglądania telewizji czy jedzenia słodczy, złamanie podstawowych reguł współżycia społecznego, ustanowionego prawa przez osobę dorosłą, skutkować będzie odpowiedzialnością przed organami państwa. Słowo wolność odnosi się do wielu aspektów życia. Możemy mówić o wolności fizycznej, psychicznej, moralnej, politycznej czy społecznej. Dla jednych będzie to wolność od ucisku, przymusu, ale też własnych słabości, dla innych wolność to możliwość samorealizacji, wyboru własnej drogi. Człowiek jest wolny, pomimo iż dostosowuje się do zwyczajów, tradycji czy zasad religii. Ma bowiem swobodę wyboru, prawo do decyzji czy zechce się dostosować do innych. Aby dokonać go w pełni odpowiedzialnie, powinien mieć odpowiednią wiedzę, by móc swobodnie i w pełni świadomie zdecydować o sobie. Wolność stanowić więc może doskonałe narzędzie do kształtowania własnej przyszłości. Działania te powinien podejmować racjonalnie, ponieważ efektem działania jego wolnej woli czy też własnych nieskrępowanych decyzji, mogą być poważne konsekwencje. Prawdziwą wolność każdy swoim działaniem może osiągnąć sam. Następuje to również poprzez wyzwolenie się z ograniczeń, które sam sobie narzuca. Dorosły człowiek jest bowiem odpowiedzialny za własne słowa i czyny. Przejmując kontrolę nad

własnym życiem, wyrwa się ze swojej strefy komfortu. W ten sposób wykorzystuje możliwość realizacji swoich własnych celów i pragnień. „Wolność” można więc zamienić synonimem „możliwość”. To szansa, jaką człowiek dostał, by samemu kształtować otaczającą go rzeczywistość. Nie może być jednak odseparowana od innych wartości. Nie sposób pominąć przy niej równości, sprawiedliwości, czy poszanowania praw innych. Człowiek nie może być w pełni wolny, gdy żyje w świecie zniewolonych ludzi. Wolność wypływa bowiem z godności ludzkiej, jest przyrodzona. Każdy powinien zabiegać własnym działaniem, by rozwijać możliwości drugiego człowieka, działać na rzecz poszanowania praw innych. Należy również pamiętać, by nie narzucać innym swojego stylu życia czy przekonań. Każdy sam ma prawo decydowania o sobie. Nie można zmusić nikogo do innego systemu wartości, poglądów politycznych, tak samo, jak nie można nikogo zmusić do miłości. Wolność to więc możliwość kreowania siebie, z poszanowaniem żyjącego obok człowieka. Nie można o tym zapominać. W codziennym życiu normy moralne, społeczne, w którym małe dziecko dorasta, pomagają przestrzegać podstawowych zasad życia społecznego. Kwestia wolności człowieka musiała zostać uregulowana także prawnie. Dzięki temu jednostki egoistyczne zostały ograniczone w możliwości dominacji nad jednostkami słabszymi, nieporadnymi, które nie miałyby siły walczyć z osobami bardziej stanowczymi. Odpowiedzialne korzystanie z wolności, polegać musi na poszanowaniu woli drugiej osoby, jego prawa do realizacji własnych potrzeb. Zagadnienie wolności w kontekście relacji z innymi swoje miejsce znalazło również w świętych księgach największych religii tego świata. W buddyzmie nakazano nie ranić innych w sposób, w jaki można zranić ciebie (Udana-Varga 5,18). W chrześcijaństwie św. Mateusz głosi, by czynić wszystko, co byście chcieli, by i wam ludzie czynili (Nowy Testament, Ewangelia wg św. Mateusza 7-12). W naukach hinduizmu głoszą, by nie czynić innym tego, co uczynione tobie zadałoby ci ból (Mahabrata). W islamie nie można nazwać siebie wiernym, jeśli nie życzysz bratu swemu, tego, czego on sobie (Sunna). Wszystkie te religie głoszą równość, prawo wolności, lecz jej granicę wyznacza dobro innych. Człowiek jako istota egoistyczna, zawsze dążyć będzie do realizacji własnych pragnień i potrzeb, często nie zważając na otaczających go ludzi. Moralność, sumienie ale i prawo mają stać na straży dobra publicznego, przestrzegania zasad współżycia społecznego. W aspekcie politycznym wyróżnić należy wolność: zgromadzeń, słowa, religijną oraz gospodarczą. W polskim porządku prawnym uregulowane zostały w rozdziale II Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U.1997.78.483). Przez doktrynę określane są mianem narzędzi służących aktywnemu udziałowi jednostki w rządzeniu państwem (Banaszak 2002: 28). To możliwość wyrażania siebie, kształtowania przyszłości swojej, jak i całego kraju. Realizacja praw wolności poglądów przez zrzeszanie się w stowarzyszenia, organizacje czy partie polityczne służyć ma budowie społeczeństwa otwartego, które będzie aktywnie działać na rzecz przyszłych pokoleń. Prawo do swobody wypowiedzi daje człowiekowi możliwość wyrażenia własnych emocji i przeżyć. Wolność dająca mu możliwość uzewnętrznienia swoich myśli i poglądów nie może być nieograniczona. Konstytucja, prawo, muszą formułować zasady porządkujące organizację życia społecznego. Ustanowione normy muszą spełniać dwie funkcje: gwarancyjną i ograniczającą, by możliwy był rozwój zarówno jednostki, jak i całej wspólnoty.

Ograniczenie wolności człowieka

Wolność to niewątpliwie jedna z najważniejszych wartości w życiu człowieka. Otaczająca go rzeczywistość rodzi jednak pytania, jakie są jej granice? Czy w imię bezpieczeństwa ogółu można jednostkę pozbawić części przynależnych jej praw? W obliczu zagrożeń terrorystycznych, czy szerzącej się mowy nienawiści warto poświęcić chwilę na refleksję na temat przyszłości człowieka. Każdy ma przyrodzone prawo do wolności, życia bez ograniczeń. Wiązać jednak może się to z zaburzeniem ładu społecznego, nadużywaniem swoich praw. Człowiek wolny może swobodnie manifestować swoje poglądy, uczestniczyć w życiu społecznym. Jednak w tym wszystkim musi być kontrolowany, by nie ograniczyć, nie zawiadnąć wolnością drugiego człowieka. Zgodnie z koncepcją Johna Stuarta Milla nie ma jednej recepty na szczęście (<http://www.sbc.org.pl/Content/7855/doktorat2779.pdf> 2019). Dla każdego może ono mieć inną wartość, każdy poszukuje innej drogi do jego osiągnięcia. Dlatego w każdej wspólnocie, społeczeństwie, konieczne jest istnienie spisanych zasad regulujących podstawowe dziedziny życia. Prawo nie jest więc jedynie środkiem represyjnym, które ma za zadanie ukarać, gdy normy życia społecznego zostaną złamane, ma również za zadanie pomóc w relacjach międzyludzkich. Wolność w ujęciu filozoficznym nie jest uznawana za wartość absolutną. Podobnie w aspekcie normatywnym możliwe jest jej ograniczanie. Należy bowiem zauważyć, że jednym z podstawowych zadań państwa jest ochrona swoich obywateli przed grożącym im niebezpieczeństwem. Dlatego też konieczne stało się wprowadzenie granic w wolności obywateli. Dzieje się tak, ponieważ człowiek, wybierając władzę, tym samym przyznając jej określone uprawnienia, oczekuje od niej, by umożliwiła mu życie w świecie, w którym może realizować sam siebie. Do obowiązków państwa należy stworzenie przepisów, które umożliwiają działanie w sytuacjach kryzysowych – klęsk żywiołowych, ataków terrorystycznych i innych działań, które mogłyby wpływać na niezależność jednostki. Zadaniem władzy jest również odseparowanie obywateli, którzy łamią podstawowe prawa i zasady współżycia społecznego. Warto jednak zauważyć, że ograniczenia muszą znaleźć wyraźną podstawę prawną. „To nie jednostka powinna wskazać podstawę swej wolności, czy też normę dopuszczającą określony jej zakres, ale to organ państwowy ma obowiązek, ograniczając wolność jednostki, podać podstawę prawną swego działania” (Banaszak 1995: 8). Autor tych słów w pełni wyraża istotę zasady legalizmu, inaczej praworządności. Na jej mocy organ państwowy zobowiązany jest działać na podstawie i w granicach prawa. W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej znalazły się gwarancje dotyczące nietykalności osobistej. Dokonując zatrzymania, obowiązkiem organu jest powołać się na odpowiednią podstawę prawną. W polskim systemie prawnym obowiązuje zasada legalizmu przestępstw. Zgodnie z art. 1 Kodeksu karnego przestępstwem jest czyn zabroniony przez ustawę pod groźbą kary w czasie jego popełnienia (Dz.U. z 1997 r. nr 88 poz. 553). Obywatel państwa musi znać więc konsekwencje, jakie poniesie w razie złamania zasad prawa. To potwierdzenie tezy, że tylko człowiek dojrzały, o dostatecznym zasobie wiedzy będzie mógł w pełni korzystać ze swojej wolności. Podstawowym zadaniem państwa jest stworzenie płaszczyzny umożliwiającej jednostce rozwój. Prawo daje szansę na realizację swoich celów, lecz ma również za zadanie kontrolować je. Państwo zapewnia swobodę zgromadzeń,

lecz na podstawie ustawy może ją ograniczyć w przypadku, gdy jest to niezbędne dla bezpieczeństwa, porządku publicznego, wolności i praw innych osób (art. 31 ust.1 Konstytucji RP Dz.U.1997.78.483). Wolność jednostki została jej zagwarantowana również przez nadanie jej prawa do zrzeszania się. Nie można jednak nie zauważyć, że jest to jedynie prawo, nie obowiązek. Jednostka sama może zdecydować, czy chce pozostać poza strukturami tych organizacji. Również wolność zrzeszania się musiała zostać ograniczona. W państwie prawa nie sposób akceptować stowarzyszeń, których cel i działalność byłyby sprzeczne z Konstytucją. Decyzja o odmowie rejestracji czy delegacji organizacji nie jest jednak dowolna. Kontrolę nad tą sferą wolności sprawuje niezależny i niezawisły sąd. Także działalność partii politycznych musiała zostać ograniczona. W art. 13 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U.1997.78.483) określono, iż niedopuszczalne jest działanie partii, które w swych programach odwołują się do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu. W Polsce niemożliwe jest również integrowanie się na podstawie wspólnej nienawiści rasowej i narodowościowej. Partia nie może również nawoływać do siłowego przejęcia władzy. Wolność i prawa obywatelskie najbardziej ograniczane mogą być w czasie stanu nadzwyczajnego, czyli stanu wojennego, wyjątkowego i klęski żywiołowej. Wówczas ograniczenia dotyczyć mogą m.in. swobody poruszania się, uczestniczenia w zgromadzeniach, a nawet prowadzenia działalności gospodarczej. Sytuacje podwyższonego zagrożenia rodzą konieczność zastosowania specjalnych środków. Jest to niezbędne w celu osiągnięcia zadowalającego poziomu bezpieczeństwa ogółu, przywrócenia normalnego funkcjonowania aparatu państwowego. Sama definicja sytuacji kryzysowej zawarta została w art. 3 Ustawy o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. z 2007 r. nr 89 poz. 590). Jest to stan negatywnie wpływający na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołując tym samym znaczne ograniczenia w działaniu administracji publicznej, ze względu na nieadekwatność sił i środków. Dodatkowo na mocy art. 22 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U.1997.78.483) możliwe jest w drodze ustawy i ze względu na ważny interes publiczny ograniczenie wolności działalności gospodarczej. Dwa wymienione powyżej warunki, na których podstawie można ograniczyć prawo jednostki, dają gwarancję, że prawo to nie będzie nadużywane przez aparat państwowy. Odnosząc się do wolności, warto również zastanowić się nad kwestią wolności słowa. Każdy ma prawo do wyrażania własnych poglądów i opinii, lecz w dzisiejszych czasach, gdy zapanowało przekonanie o anonimowości w sieci, często jest ono nadużywane. Szerząca się mowa nienawiści używana jest często w celu wywołania przemocy wobec konkretnych osób lub całych grup społecznych. Nie sposób przejść obok tego zjawiska obojętnie. Człowiek musi zdawać sobie sprawę, że wolność słowa musi wiązać się z odpowiedzialnością za nie. Każde działanie rodzi konsekwencje, tak samo, jak każda wypowiedziana opinia może wywołać niekorzystne skutki, nad którymi nie będzie można zapanować. Swoboda wyrażania własnych poglądów nie może być wykorzystywana przeciwko drugiemu człowiekowi. Prawo do wyrażania siebie, nie odbiera innym ludziom prawa do godności. W dzisiejszym świecie nikt nie jest anonimowy. Każde działanie w Internecie pozostawia ślad, więc autor słów nie może pozostawać bezkarny. W polskim porządku prawnym, w regulacjach Kodeksu karnego (Dz.U. z 1997 r. nr 88 poz. 553) znajdują się odpowiednie

przepisy, na podstawie których możliwe jest pociągnięcie do odpowiedzialności karnej za przekroczenie granic wolności słowa. Trzeba bowiem pamiętać, że wolność jednostki zawsze ograniczona będzie wolnością drugiej osoby.

Podsumowanie

W życiu ludzkim wolność niewątpliwie odgrywa ważną rolę. Problematyczna jednak jest kwestia jej zdefiniowania. Już sam Abraham Lincoln twierdził, że świat nigdy nie znalazł dobrej definicji dla słowa wolność. Dziś również niełatwo jest określić jej znaczenie, gdyż dla człowieka żyjącego we współczesnych czasach jest czymś naturalnym. Pokolenia walczące o nią, przelewające swoją krew odchodzą, a młodzi ludzie zajęci swoimi sprawami nie zastanawiają się nad możliwością jej utraty. Współczesne społeczeństwo zdaje się nie zauważać żadnych granic, żyjąc w świecie, w którym może swobodnie podróżować, wyrażać swoje opinie i spełniać swoje marzenia. Niewątpliwie określić je można mianem *Populus Libertatis*. Zauważyć jednak należy, że jednostka musiała zostać ograniczona. Granicą wolności jednostki musi być wolność drugiego człowieka. Prawo stanowi ochronę podstawowych wartości. Daje możliwość zgodnego życia w społeczeństwie. Wyznacza zasady funkcjonowania, do których każda jednostka powinna się dostosować. Wolność nie jest bowiem jedynie abstrakcyjnym hasłem. Nie można zakwalifikować jej jedynie do katalogu podstawowych praw człowieka. Nie można głosić zasad wolności i równości, bez dogłębnego zrozumienia ich znaczenia. Nie można utożsamiać jej z samowolą, anarchią, brakiem kontroli. Z wolnością zawsze łączyć musi się odpowiedzialność. Może być rozumiana w różnych aspektach – odpowiedzialności za własne czyny, słowa, za ludzi, którzy nas otaczają, wreszcie za całe swoje życie. Prawo do wolności jest więc prawem do swobody, uwolnienia się od presji innych, ich oczekiwań wobec nas, możliwością samookreślenia własnego ja. Zawsze należy z niego korzystać rozważnie. We współczesnym świecie nieuniknione jest starcie wolności i innych wartości takich jak równość, porządek publiczny czy dobro innego człowieka. Zadaniem racjonalnego prawodawcy jest wypracowanie uznawanego przez wszystkie jednostki kompromisu, na podstawie którego funkcjonować będzie całe społeczeństwo w zgodzie i wzajemnym poszanowaniu swoich praw.

Bibliografia:

1. Banaszak B., (1995) *Prawa jednostki i systemy ich ochrony*, Wrocław: Wydawnictwo Kolonia Limited.
2. Banaszak B. (2002) *Ogólne wiadomości o prawach człowieka* [w:] B. Banaszak, A. Preisner (red.), *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. BECK.
3. Chmaj M., (2008) *Wolność i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
4. Encyklopedia religii Tom 9, (2001) (red.) Milerski B., Gadacz T., Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
5. Garlicki L., (1997) *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
6. <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/37381/013.pdf> [18.02.2019].
7. <https://www.deon.pl/inteligentne-zycie/psychologia-na-co-dzien/art,154,slovo-wolnosc-ma-wiele-odcieni-i-znaczen,strona,2.html> [18.02.2019].
8. <https://naukowy.blog.polityka.pl/2012/10/02/kant-a-wartosci/> [16.03.2019].
9. <http://www.sbc.org.pl/Content/7855/doktorat2779.pdf> [16.03.2019].
10. https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/o_wolnosc_czlowieka.pdf [18.02.2019].
11. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U.1997.78.483).
12. Jaskiernia J., (2008) *Problemy ochrony wolności i praw jednostki we współczesnym świecie*, Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego.
13. Jendrzyczak M., (2015) *Idee sprawiedliwości oraz własności w interpretacji Platona i Arystotelesa*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach nr 236.
14. Ewangelia wg Św. Mateusza Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Poznań-Warszawa 1980.
15. Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 roku o zarządzaniu kryzysowym (tekst jednolity Dz.U. z 2007 r. Nr 89 poz. 590).
16. Ustawa Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (tekst jednolity Dz.U. z 2016 r. poz. 1137).
17. Wielka Encyklopedia PWN, Oficjalna Strona Internetowa www.encyklopedia.pwn.pl [18.02.2019].
18. Wojtyszyn R., (2007) *Szkola prawa natury – od Hugona Grocjusza do Johna Locke’a*, Wrocław: Zeszyt Naukowy Studentów, doktorantów i pracowników naukowych Uniwersytetu Wrocławskiego, pod redakcją Mirosława Sadowskiego.

O Autorze

Sandra Gontarek

Autorka jest studentką Uniwersytetu Marii Skłodowskiej Curie w Lublinie na kierunku prawo oraz członkiem Koła Naukowego Prawa Sportowego. Jej obszar zainteresowań naukowych obejmuje prawo karne, w tym zagadnienie roli prokuratora w procesie karnym.